

การจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา
ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

A Strong Community Management in Line with Sufficiency Economy Philosophy:
Case Study at Sufficiency Economy Philosophy Learning Center, Bangpla
Subdistrict, Bangphli District, Samutprakarn Province

จันทนา อินทนิม

Chanthana Inthachim

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

E-mail: kanyanat.nok@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ ความเข้าใจของประชาชนต่อการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และ 2) ศึกษาวิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเฉพาะกรณีศึกษา วิธีการศึกษา จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 4 คน (2) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 13 คน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีความรู้ ความเข้าใจต่อการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ในระดับหนึ่ง 2) วิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบความดีของจังหวัดสมุทรปราการ มีวิธีการจัดการ คือ 1) การวางแผน มีวางแผนและกำหนดเป้าหมายชัดเจน 2) การจัดการองค์การ มีการแบ่งงานตามความถนัดของแต่ละคน 3) การนำองค์การ มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความรู้ ความสามารถ เสียสละ ประสานงานหน่วยงานภายในและภายนอกได้ และ 4) การประเมิน มีการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน และรูปแบบของการจัดการชุมชนเข้มแข็ง คือ (1) การมีส่วนร่วม (2) การพึ่งตนเอง (3) กระบวนการเรียนรู้ (4) ผู้นำ และ (5) เครือข่ายความร่วมมือ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนให้การจัดการชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการ ชุมชนเข้มแข็ง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This research aimed to 1) study the knowledge and understanding sufficiency economy philosophy and apply the philosophy in enhancing strong community and 2) study the methodology and model for a strong community management in line with sufficiency economy philosophy, case study of sufficiency economy learning center, Bangpla sub-district, Bangphli district, Samutprakarn Province. This research was a qualitative research studied from documents and in-depth interview. The sample of the study was 17 informants; 4 administrators and 13 community leaders. The research instruments were a semi-structured interview and non-participation observation. The data were content analyses.

The result of the study revealed that 1) Majority of people in Bangpla Sub-district, Bangphli District, Samutprakarn Province knew, understood and applied the sufficiency economy philosophy in their daily life in some extent 2) The management methodologies and model in strengthen community were chosen to be the model community of virtues of Samutprakarn Province. The management methodologies were 1) planning; clear and concise planning and objectives 2) organization management; put the right man on the right job 3) organization leadership; strong, knowledgeable, capable, devoted, and coordinate leaders, and 4) assessment; transparency and accountability. The models of community management were 1) participation 2) self-reliance 3) learning process 4) leadership and 5) cooperation network. All of these were vital factors for propelling strong sustainable community.

Keywords: Management, Strong Community, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ โดยมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรมาโดยตลอดและเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ชุมชนในชนบทจำนวนมาก และปฏิบัติต่อเนื่องกันมา ต่อมาได้มีกระบวนการขับเคลื่อนนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นปรัชญานำทางของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เป็นต้นมา เพื่อปรับทิศทางและแนวทางการพัฒนาประเทศให้ลดความเสี่ยง มีความสมดุลเข้มแข็งและยั่งยืน เปิดโอกาสให้กับประชาชนได้เรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็ง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการน้อมนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศชาติไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืน เริ่มจากการที่คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ทำการปรับปรุงทิศทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยหันมาให้ความสำคัญกับคนและมองว่าคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น เปิดโอกาสให้แก่ องค์กร ชุมชน สนับสนุนการเรียนรู้พื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ยึดแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศและพัฒนาประชาชน ยิ่งกว่านั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาในการจัดทำแผนเพื่อสร้างให้สังคมในทุกระดับชั้นเกิดความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปเป็นพื้นฐานแนวทางในการดำเนินชีวิตตลอดจนการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันที่ดี และใช้คำนิยามนี้ในการขับเคลื่อน (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2548)

ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ได้น้อมนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างเข้มแข็งของชุมชน และได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ ให้เป็นชุมชนต้นแบบความดีของจังหวัดสมุทรปราการ ในปี พ.ศ. 2559 คือ ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา ตั้งอยู่ที่หมู่ 9 ในหมู่บ้านเก่าแสน อยู่ในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา ปัจจุบันเป็นศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการ ที่มาของศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา เริ่มจากการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยมีนางพรพิศ ศรีสมวงศ์ เป็นประธานกลุ่ม บ้านเก่าแสนเป็นหมู่บ้านจัดสรร มีจำนวน 500 หลังคาเรือน มีวิถีชีวิตเป็นแบบคนเมือง มีผู้อยู่อาศัยหลากหลายอาชีพ เช่น ข้าราชการ ทำงานบริษัท โรงงานอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และอาชีพอิสระ เป็นต้น การดำเนินชีวิตจะมีลักษณะแบบคนเมือง ช่วงเช้าทุกคนก็จะออกไปทำงาน เย็นกลับบ้าน มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่รู้จักกัน ด้วยลักษณะความเป็นอยู่ดังกล่าวประกอบกับสภาพแวดล้อมและสังคมยังมีความเป็นชนบท จึงเป็นสาเหตุที่

ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีทรัพย์สินสูญหาย จากการถูกโจรกรรมไปเป็นจำนวนมากหลายครัวเรือน และเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ หากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาก็จะเกิดผลกระทบต่อทุกคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา มีนโยบายให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จึงเป็นโอกาสและจุดเริ่มของคนในหมู่บ้านประมาณ 100 คน มาประชุม ปรึกษา และหาทางออก เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน จึงทำให้เกิดแนวคิดร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหารื่องของความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านเก้าแสน โดยรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกัน

จากปัญหาดังกล่าวจึงได้เกิดการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร นำโดยนางพรพิศ ศรีสมวงศ์ มีแนวคิดโดยการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรับและถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร และเคหกิจเกษตร รวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมพัฒนาอาชีพด้านการเกษตร และพัฒนาครอบครัวนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา เรื่อง รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชน ตำบลบางปลา และทราบวิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเป็นรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร
2. รูปแบบและมีวิธีการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการและการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ขอบเขตของการวิจัย

การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดหลักการจัดการ ด้านกระบวนการจัดการซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้จากทฤษฎีองค์การ และเทคนิคทางการบริหารของอุทัย เลหาวิเชียร (2551) แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชแกพสกนิกรชาวไทยประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ด้วยหลักพื้นฐานที่สำคัญ คือ ความรู้ และคุณธรรม และ

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้องค์ประกอบและการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง และกระบวนการเรียนรู้ ของธนากร สังเขป (2556, หน้า 47) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 4 คน ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เกษตรอำเภอบางพลี ผู้อำนวยการกองสวัสดิการองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา และผู้ช่วยนักวิชาการการเกษตร อบต.บางปลา (2) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 13 คน ได้แก่ ประธานศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ประจำตำบลบางปลา คณะกรรมการกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 คน คณะกรรมการกลุ่มธนาคารใบไม้ จำนวน 3 คน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 3 คน และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนสวัสดิการ จำนวน 3 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา ตั้งอยู่ที่หมู่ 9 ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) โดยเลือกศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลด้านพื้นที่ คัดเลือกศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในเขตตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่ได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ ให้เป็นชุมชนต้นแบบความดีของจังหวัดสมุทรปราการ

2. แหล่งข้อมูลด้านบุคคล (Key Informants) ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนเข้มแข็ง โดยวิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 17 คน ดังนี้ 1) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เกษตรอำเภอบางพลี ผู้อำนวยการกองสวัสดิการและสังคม อบต.บางปลา เกษตรอำเภอบางพลี ผู้ช่วยนักวิชาการการเกษตร อบต.บางปลา ประธานศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา และคณะกรรมการกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง 3 คน คณะกรรมการกลุ่มธนาคารใบไม้ 3 คน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ 3 คน และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนสวัสดิการ 3 คน

3. แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Sources) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง เอกสารวิชาการ ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ (Management) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์เอกสาร โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสาร ภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการการชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ชนิดปลายเปิด สัมภาษณ์ประเด็นความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน วิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในแต่ละประเด็นเปิดกว้างให้แสดง

ความเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและลึกพอที่จะนำมาสรุปและประมวลผลนำไปสู่รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็งได้ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษา และจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์เป็นแนวคิดสำหรับสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง และได้้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับของผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์มี ค่าความเที่ยงตรง (IOC) เท่ากับ 0.93 และนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try out) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 ราย ปรับปรุงและแก้ไขข้อคำถามและภาษาที่ใช้ให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้เครื่องมือวิจัยที่สมบูรณ์และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ประกอบด้วย วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน ลักษณะครอบครัว ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชน และลักษณะโครงสร้าง ที่อยู่อาศัย ภาระหรือกิจกรรม การครอบครองทรัพยากรในชุมชน กระบวนการผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภค ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน ด้านภูมิปัญญา การเรียนรู้ เพื่อนบ้าน ด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ ผู้นำ ความขัดแย้ง ผู้มีอำนาจหรือกลุ่มอิทธิพล การรวมกลุ่ม สถาบันสำคัญ ด้านสิ่งแวดล้อม และการตั้งถิ่นฐานในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง โดยมีวิธีการดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับชุมชน โดยผู้วิจัยศึกษาเอกสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ได้แก่ เอกสารวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และอินเทอร์เน็ต

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ข้อมูลที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และวิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น 17 คน ประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เกษตรอำเภอบางพลี ผู้อำนวยการกองสวัสดิการองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา ผู้ช่วยนักวิชาการการเกษตร อบต.บางปลา ประธานศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ประจำตำบลบางปลา คณะกรรมการกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 คน คณะกรรมการกลุ่มธนาคารไปไม้ จำนวน 3 คน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 3 คน และคณะกรรมการกลุ่มกองทุนสวัสดิการ จำนวน 3 คน ใช้วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการจดบันทึก

3. เก็บข้อมูลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยใช้วิธีการถ่ายภาพ และการจดบันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการเทียบเคียงรูปแบบ (Pattem matching) (Yin, 2003) โดยการสร้างข้อสรุปจากการเก็บข้อมูลมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางทฤษฎี (theory) และงานวิจัยที่ผ่านมา โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ (Miles & Huberman, 1994) คือ การลดข้อมูล (data reduction) การจัดรูปแบบข้อมูล (data display) และการร่างข้อสรุปและการยืนยัน (conclusion drawing and verification) (Yin, 2003) ดังนี้

1) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์รายบุคคล และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งกรณีศึกษาในชุมชนเป้าหมาย และได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และวิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

2) ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นหลักโดยนำข้อมูลที่จัดรูปแบบจากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการเทียบเคียงรูปแบบ เสร็จเรียบร้อยแล้ว เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ นำมาตีความหมาย และกระทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา

ผลการวิจัย

1. ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดี และมีการนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตเบื้องต้นในระดับหนึ่ง เช่น การปลูกผัก สวนครัว รั้วกินได้ มีการทำบัญชีครัวเรือน มีการออม เป็นต้น แต่ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ประชาชนยังไม่เห็นผลอย่างชัดเจน จึงนำไปปรับใช้ได้ผลไม่เต็มที่ อาจจะมาจกประชาชนยังไม่เข้าใจการนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กล่าวว่า

“ประชาชนตำบลบางปลามีความรู้ ความเข้าใจแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหนึ่งเท่านั้น มีการนำไปปรับใช้ในเบื้องต้นแต่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ประชาชนยังไม่เห็นผลเท่าใดนัก ทำให้การนำไปปรับใช้ได้ผลไม่เต็มที่ สืบเนื่องมาจากประชาชนยังไม่เข้าใจการนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง ยกตัวอย่างเช่น น้ำที่ใช้ในครัวเรือน หรือว่าเศษอาหารต่าง ๆ ก็สามารถที่จะนำมาเป็นปุ๋ยได้ แต่ส่วนใหญ่ก็จะมองข้ามไป ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา มีขยะมากมายเป็นต้น”

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เกษตรอำเภอบางพลี และสถาบันการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เกี่ยวกับการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปได้ว่า

1) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันในการจัดกิจกรรมของกลุ่ม โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ เช่น ในการเลือกกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมในทุกขั้นตอน เมื่อมีปัญหาที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาร่วมหาแนวทางในการไขปัญหา ร่วมสร้างรายได้ เพื่อให้สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

2) ด้านการพึ่งตนเอง พบว่า สมาชิกของกลุ่มมีการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้สร้างรายได้ให้กับตนเอง และสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น การปลูกต้นทานตะวัน การทำฟาร์มตัดย้อม ทำปุ๋ยดินจากผักตบชวา เป็นต้น

3) ด้านกระบวนการเรียนรู้ พบว่า สมาชิกในกลุ่มมีการเรียนรู้ เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนกันของสมาชิกในกลุ่ม จากการส่งเสริมจากหน่วยงานของภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เกษตรอำเภอบางพลี และสถาบันการศึกษา ตลอดจนประชาชนบ้าน ชุมชนอย่างต่อเนื่องจนชำนาญสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและชุมชน และมีหน่วยงานที่สนใจได้เข้ามาศึกษาดูงาน จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ได้รับรางวัลต้นแบบแห่งความดี เป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่นๆ และถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและชุมชน และหน่วยงานที่สนใจ อย่างต่อเนื่อง

2. วิธีการและรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

2.1 ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกิดจากการจัดการรวมกลุ่มของหมู่บ้านเกษตรกร จากปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านจัดสรร ประชาชนไม่มีภูมิคุ้มกันมีการลักขโมยทรัพย์สิน ไม่มีการช่วยเหลือเพราะไม่รู้จัก และไม่คุ้นเคยกัน จึงเริ่มทวงไถทรัพย์สินของตัวเอง จึงเริ่มมีการพูดคุยกัน และประกอบกับ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา มีนโยบายต้องการรวมกลุ่มแม่บ้านพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ เริ่มทำกิจกรรมแรก คือ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ถวายพระพรในหลวงรัชกาลที่ 9 ในวันพ่อแห่งชาติ เน้นให้สมาชิกได้รับสิทธิประโยชน์จริงๆ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การเยี่ยมผู้ป่วย หรือเสียชีวิตได้รับเงินช่วยเหลือจริง ทำให้คนในชุมชนสนใจมากขึ้นตามลำดับ เด็บโตได้ด้วยตนเอง ไม่พึ่งงบประมาณจากหน่วยงานใด โดย อบต.บางปลา ช่วยแนะนำและคอยเป็นที่ปรึกษา จนกระทั่งกลุ่มได้รับคัดเลือกจากหน่วยงาน

ท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ ให้เป็นชุมชนต้นแบบความดีของจังหวัดสมุทรปราการ วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปได้ดังนี้

(1) มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิกและประชาสัมพันธ์ แต่ละคนรับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีการประชุมทุกวันที่ 9 ของเดือนโดยมีการจดบันทึก และแสดงบัญชีรับจ่าย

(2) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ จำนวน 3 คน กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 5 คน และกลุ่มกองทุนสวัสดิการ จำนวน 3 คน

(3) ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโครงการจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ โครงการชุมชนเข้มแข็ง SML ในการสนับสนุนโรงงานเพาะเห็ด กิจกรรมสายใยรักแห่งครอบครัวฯ เศรษฐกิจพอเพียง กศน. สนับสนุนวัตถุดิบในการแปรรูป และถ่ายทอดความรู้จากพัฒนาชุมชน และสมาคมสตรีอาสาสมัครแห่งประเทศไทย เป็นต้น

(4) มีการสร้างเครือข่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน เช่น โครงการลูกพระดาบส สุเหراءบางพลี สมาศตรี สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางประสานงานให้ความช่วยเหลือของชุมชน ร่วมกิจกรรม จัดงานและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ สนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับของชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน 4 กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมถวายความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้วยการถวายพระพรในวันสำคัญอย่างต่อเนื่องทุกปี วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคี และแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

กิจกรรมการทำบุญซีคว์เรือน จากการทำบุญซีคว์เรือน

กิจกรรมกองทุนสวัสดิการ วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่เกิด แก่ เจ็บป่วยหรือตาย

กิจกรรมถ่ายทอดความรู้ จากการศึกษาดูงานทำให้กลุ่มแม่บ้าน ชามีความสนใจกิจกรรมที่สามารถสร้างได้ จึงรวมกลุ่มการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สามารถเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ได้แก่ กิจกรรมแปรรูป จากการเพาะเห็ด เห็ดก๊วย เห็ดหูหนู เห็ดนมเห็ด น้ำพริกเห็ดถภูฐาน ขนมจีนน้ำยาเห็ด แขนงิขเห็ด การแปรรูปพลาสติกในโครงการลูกพระดาบส ผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ น้ำยาล้างจาน ยาอมสมุนไพร ปลูกผักสวนครัว เพาะเห็ดถภูฐาน และการจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ ต้นไม้ไปไม้ โดยจัดตั้ง "ธนาคารไปไม้" และด้วยการพัฒนาศักยภาพของผู้นำกลุ่มและสมาชิกอย่างต่อเนื่องจนสามารถมีศักยภาพถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน สร้างอาชีพสร้างรายได้ลดรายจ่าย เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นวิทยากรเกษตรกรประจำแหล่งเรียนรู้ ให้แก่ผู้มาศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.2 รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กล่าวว่า

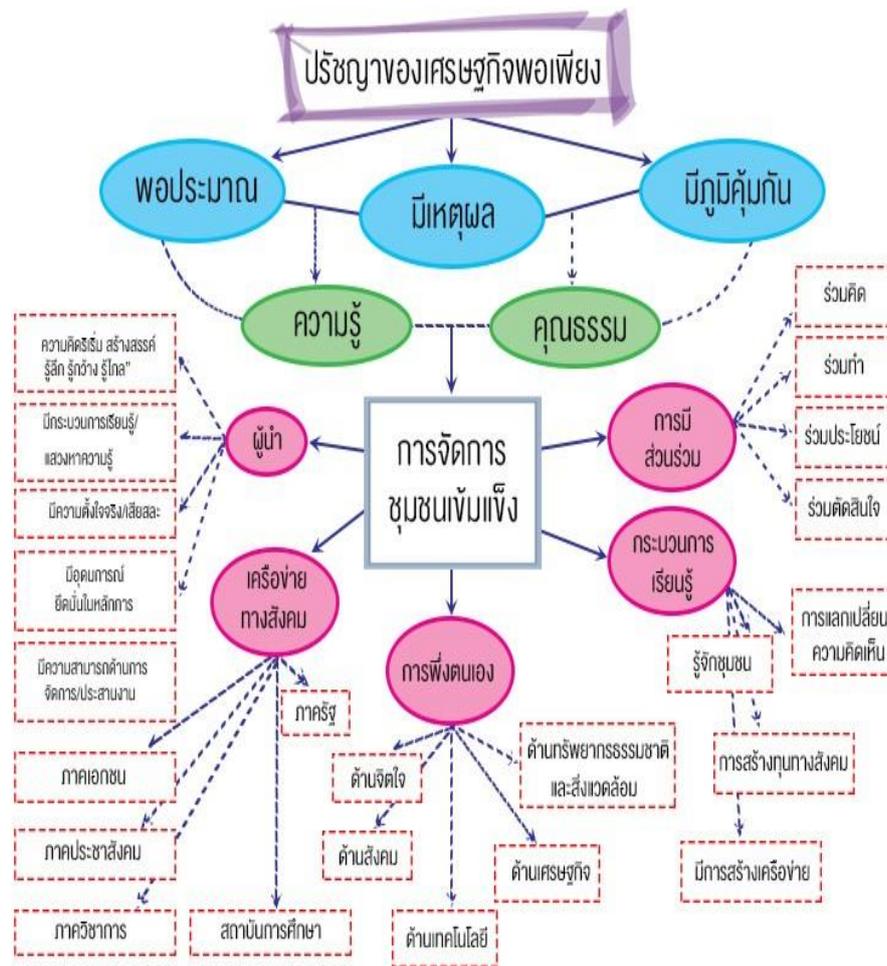
“ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญผู้นำต้องมีความสามารถ มีทักษะ มีการดูแล พุดคุยกับสมาชิกและครอบครัว ในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และลงมือทำเป็นตัวอย่างมีส่วนร่วม ในการคิด การทำ การตัดสินใจ สร้างความสามัคคี และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมการคิด เปิดเวทีให้สมาชิกแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการให้ทุกคนแชร์ประสบการณ์ ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมประโยชน์ ทำให้เห็นคุณค่าของตัวเองผู้นำทำเป็นตัวอย่างทั้งการปฏิบัติตัว เช่นการออม หรือการใช้ชีวิตครอบครัวแบบสมเหตุสมผล ใช้ชีวิตบนทางสายกลาง มีจิตสาธารณะ ให้ความร่วมมือกับชุมชน มีความโปร่งใสในการทำงาน สามารถตรวจสอบได้ โดยมีการตรวจสอบบัญชี โดยสร้างเครือข่าย ให้คนนอก เข้ามาตรวจสอบบัญชีของชุมชน-สมาชิกทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในระบบการ สามารถอธิบายได้ทุกขั้นตอนเนื่องจากสมาชิกในกลุ่ม มีความหลากหลาย ทั้งอาชีพ และฐานะ”

“การจัดการชุมชนเข้มแข็งจะต้องประกอบด้วยผู้นำชุมชน ที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล มีอุดมการณ์ เชื้อมั่น ยึดมั่น มีความสามารถด้านการจัดการและประสานงานสร้างเครือข่ายทางสังคมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน สังคมและเครือข่ายทางด้านวิชาการ เช่น สถาบันการศึกษา โรงเรียน วัด ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับของสังคม มีความเสียสละกล้าคิด กล้าทำ ตั้งใจทำงานจริง และต้องแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง”

สรุปปัจจัยที่สำคัญที่ขับเคลื่อนให้การจัดการชุมชนเข้มแข็ง มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วม (2) การพึ่งตนเอง (3) กระบวนการเรียนรู้ (4) ผู้นำ และ (5) เครือข่ายความร่วมมือ

วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประโยชน์ และร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชน
- 2) ด้านการพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตด้วยวิธีการพึ่งตนเองด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี
- 3) ด้านกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งที่ต้องเรียนรู้ ได้แก่ รู้จักชุมชน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างทุนทางสังคม และการสร้างเครือข่าย
- 4) ผู้นำ หมายถึง ผู้นำต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ “รู้จัก รู้กว้าง รู้ไกล” มีกระบวนการเรียนรู้แสวงหาความรู้มีความตั้งใจจริง เสียสละมีอุดมการณ์ เชื้อมั่น ยึดมั่นในหลักการ มีความสามารถด้านการจัดการและการประสานงาน
- 5) เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง บุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมให้การสนับสนุน และร่วมพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากรและองค์ความรู้และเทคโนโลยี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และสถาบันการศึกษา เป็นต้น

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ (Synthesis) หลักการ แนวคิดรวมทั้งผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. วิธีการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ประจำตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า (1) มีการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีกระบวนการจัดการ สรุปได้ดังนี้ (1) การวางแผน ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ผู้นำจะวางแผนและกำหนดเป้าหมายไว้ล่วงหน้าและแจ้งให้สมาชิกทราบ และเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ อย่างอิสระและเท่าเทียมกัน มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารกลุ่มเผยแพร่สู่ชุมชนและสาธารณะ (2) การจัดองค์การ ผู้นำมีการแบ่งงานกันทำตามความสามารถและความถนัดของสมาชิกแต่ละคน มีการจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อชุมชน สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และการร่วมประโยชน์ ประเด็นที่สำคัญคือ จะไม่ฝักใฝ่การเมือง เพราะมองว่าการเมืองอาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง ไม่ต้องการให้เกิดปัญหาในการจัดการ และชุมชน” (3) การนำองค์กร มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความรู้ ความสามารถ เสียสละ สามารถประสานงานกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก มีการพัฒนาและเรียนรู้ด้านต่าง ๆ จัดกิจกรรม การอบรม สัมมนาให้ความรู้โดยเชิญวิทยากรผู้ทรงความรู้ และปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นวิทยากรเกษตรประจำศูนย์ถ่ายทอดความรู้ ให้กับสมาชิกในกลุ่ม ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ชุมชนและผู้สนใจอย่างสม่ำเสมอ จนได้รับคัดเลือกจากหน่วยงานท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ ให้เป็นชุมชนต้นแบบความดีของจังหวัดสมุทรปราการ (4) การประเมินผล ผู้นำชุมชนมีการทำงานที่โปร่งใส หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้าไปตรวจสอบได้หลังการปฏิบัติกิจกรรม มีการประเมินผลงานทุกขั้นตอน นำข้อผิดพลาดมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาผลงานในกิจกรรมต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในครั้งต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของอุทัย เลหาวิเชียร (2551) กล่าวว่า การจัดการ คือ การเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า (values) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในองค์การและผู้รับบริการอื่นๆ และกล่าวว่ากระบวนการจัดการ” (management process) มีความหมายเช่นเดียวกับ “กระบวนการบริหาร” (administrative) มีความหมาย สำคัญ 2 ประการ ประการแรก หมายถึง ขั้นตอนของการจัดการ จะเริ่มที่การวางแผน (planning) การจัดองค์การ (organization) การเป็นผู้นำหรือการบริหารคน (leading) และการประเมินผล (evaluating) ประการที่สอง หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้จัดการหรือนักบริหาร มีหน้าที่ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารคน และการประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดของ Robbins and DeCenzo (2005, p. 34) อธิบายว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์การ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ได้แก่ กระบวนการ ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งกระบวนการ (process) หมายถึง หน้าที่ต่าง ๆ ด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผนการจัดองค์การ การน้อมนำองค์การและการควบคุม และ Peter Druck (2007) กล่าวไว้ว่า การจัดการ คือ ศิลป์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

2. รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ (Synthesis) หลักการ แนวคิดรวมทั้งผลการวิจัย นำมาสรุปเป็นรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประโยชน์ และร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ White, Alastair T. (1982) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม คือ พฤติกรรมการมีส่วนร่วม แบ่งออกได้เป็น 4 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร มิติที่ 2 มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาและลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ มิติที่ 3 มีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการดำเนินงาน มิติที่ 4 มีส่วนร่วมในการประเมินผลงานและสอดคล้องกับวิจัยของ

สาวินี รอดสิน (2554) ได้ศึกษา ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การดำรงความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมการพัฒนาทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านปางจำปี ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับสูง ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน ฟังตนเองได้ ชาวบ้านมีความรักและหวงแหนชุมชน มีความตระหนักถึงการเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชนเป็นอย่างดี ผู้นำและคณะกรรมการทำงานของชุมชนบ้านปางจำปี มีความตระหนักถึงการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนและการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกับชาวบ้าน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านปางจำปี เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางของชุมชนร่วมกัน และแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนบ้านปางจำปี

2) ด้านการพึ่งตนเอง (Self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตด้วยวิธีการพึ่งตนเองด้านจิตใจ ด้านสังคมด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับเพ็ญศรี เบลี่ยนซ่า (2550) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ให้ความหมาย การพึ่งตนเองว่า “ความพอมมี พอกิน” โดยแบ่งเป็นการพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือ (1) ด้านจิตใจทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองมีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม (2) ด้านสังคมแต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเชื่อมโยงกันเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชน (3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหามูลค่าเพิ่ม (4) ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญาชาวบ้านจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเทคโนโลยีเข้ามาใหม่ซึ่งมีทั้งดีและไม่ดี แยกแยะยาก แต่ก็ต้องมีพอสมควรเพื่อการดำรงชีวิตในพื้นที่บ้าน การพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับภูมิสังคม (5) ด้านเศรษฐกิจคือ การปรับทิศทางมุ่งลดรายจ่าย จะเห็นได้ว่า การพึ่งตนเองเป็นการปฏิบัติตนของบุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องรอน้ำเงินให้เป็นที่พึ่งของตนเองและช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fonchingong and Fonjong (2002) ได้ทำการศึกษา แนวคิดการพึ่งตนเอง ในการริเริ่มพัฒนาชุมชนของกลุ่มคนรากหญ้าในคาเมรูน ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาชุมชนในกลุ่มรากหญ้าของคาเมรูน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพึ่งพาตนเอง เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเองทั้งหมด รัฐทำหน้าที่ส่งเสริมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น เทคโนโลยีและงบประมาณ และไม่เข้าไปแทรกแซงการดำเนินกิจกรรมใด ๆ นอกจากนั้น พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ท้องถิ่น ทักษะ เทคโนโลยี และการสนับสนุนจากผู้นำภายนอกชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมระหว่างโครงสร้างทางวัฒนธรรมกับเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนจากสตรีและบทบาทหลักของชุมชน

3) ด้านกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งที่ต้องเรียนรู้ ได้แก่ (1) รู้ถึงความเป็นชุมชนองค์ความรู้ภายในชุมชน (2) กระบวนการสร้างทุนทางสังคม คือ การจะนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน เช่น ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมมาทำให้เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (3) มีการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะความรู้และมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์ความรู้ภายในและภายนอกชุมชนแต่ชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจและวางแผนที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเอง (4) การสร้างเครือข่าย เพื่อระดมหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาตนเองภายในเครือข่ายควบคู่กับการพัฒนาตนเองภายในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิทย์ พวงงาม (2553) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน การเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มองวิสัยทัศน์ใหม่การสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของชุมชน ดังนี้ (1) กระบวนการเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างฐานเรียนรู้และองค์ความรู้ที่เป็นของตนเองรวมถึงการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยผู้นำหรือผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นแกนกลางและรวบรวมความรู้ต่างๆ เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน (2) กระบวนการสร้างทุนชุมชนหรือทุนสังคม ครอบคลุมทั้งการสะสมเงินตรา ทุนสังคมที่มาจากบุคลากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน สถาบัน สาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น (3) กระบวนการศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาได้แก่ แสวงหาความร่วมมือจากนักวิชาการ สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภายนอกชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนหรือสถาบันในชุมชนทำงานวิจัยเองเพื่อนำผลที่ได้มาวางแผนพัฒนาชุมชนต่อไป (4) กระบวนการสร้างความหลากหลายจากปัจจัยที่เป็นคุณต่อการพัฒนาเป็นการเปิดรับเอาความรู้และความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนโดยเปิดเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะเรียนรู้ระหว่างกันโดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจและวางแผนพัฒนาตนเองเพื่อจะนำไปสู่ความร่วมมือพัฒนาแบบภาคีต่างๆ (5) กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน เป็นการต่อยอดความรู้ในการพัฒนาตนเองและเครือข่ายอยู่ตลอดเวลาไปสู่การยกระดับทุนที่เกิดจากการร่วมทุนกันระหว่างองค์กรในการพัฒนา

ด้านต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของสมบุรณ์ ธรรมลงกา (2556) ได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน และงานวิจัยมิ่งขวัญ แดงสุวรรณ (2545) ได้ทำการศึกษา เรื่อง กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า คนในชุมชนนับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีการร่วมกันวิเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จนนำไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนของชุมชน

4) ผู้นำ (Leadership) หมายถึง ผู้นำต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ “รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล” มีกระบวนการเรียนรู้แสวงหาความรู้มีความตั้งใจจริง เสียสละ มีอุดมการณ์ เชื้อมั่น ยึดมั่นในหลักการ มีความสามารถด้านการจัดการและการประสานงานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท พวงงาม (2553) ที่กล่าวว่า การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กรชุมชนจะเข้มแข็งไม่ได้ หากผู้นำในชุมชนและประชาชนขาดจิตสำนึกขาดความรู้ ความเข้าใจ ดังนั้น ผู้นำหรือแกนนำที่ประสบความสำเร็จมักจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีลักษณะ (1) เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ “รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล” และนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาได้ (2) มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ไขทั้งในระยะสั้นและยาว คิดรอบด้าน และบูรณาการสู่การปฏิบัติได้ (3) มีความสามารถในการจดจำใฝ่รู้ มีการจัดระบบการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้ที่ดี (4) มีความสามารถในด้านการบริหารจัดการ และการประสานงานกับผู้อื่น (5) เป็นผู้มีความตั้งใจจริง “แสดงความเสียสละเพื่อส่วนรวม” (6) สามารถพูดชักจูงคนอื่นได้ “นำเสนอทางเลือกและชี้วิสัยทัศน์ให้แก่สังคมได้” (7) มีความเข้าใจชีวิตเข้าใจโลกเข้าใจธรรม และรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน (8) มีความสามารถในการรับฟังความเห็นของผู้อื่น “ควบคุมตนเองและยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยใจที่เป็นธรรม” (9) ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน (10) มีอุดมการณ์ เชื้อมั่น และยึดมั่นในหลักการ สอดคล้องกับงานวิจัยของปริญา สิงห์เรือง (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านดอนหมู่ ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งเกิดจากชุมชนคิดริเริ่มกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอาศัยระบบเครือข่ายขนบธรรมเนียมประเพณี การนับถือผู้อาวุโส และภาวะผู้นำขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งแนวทางดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอก

5) เครือข่ายความร่วมมือ (Cooperation Network) พบว่า หมายถึง บุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมให้การสนับสนุน และร่วมพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากร องค์ความรู้ และเทคโนโลยี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และสถาบันการศึกษา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนากร สังเขป (2556) ที่ว่ากล่าวว่า ชุมชนจะเข้มแข็ง ได้ต้องมีองค์ประกอบ เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง ชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายทางวิชาการ เครือข่ายนี้จะสำคัญมากกับการยอมรับจากสังคมภายนอก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการวิจัย เรื่อง การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการผู้วิจัยมีประเด็นข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือในการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

1. ผลการวิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยเฉพาะการนำบทเรียนที่เกิดจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัด

สมุทรปราการ ไปประยุกต์ใช้กับศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุข ยั่งยืน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

2. หน่วยงานของรัฐควรอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยี ด้านการตลาด ดิจิทัล เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอื่น ๆ เพื่อหาจุดร่วมและจุดต่างของการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ในบริบทที่แตกต่างกัน มีความหลากหลาย ซึ่งอาจจะเป็นประเด็นสำคัญที่นอกเหนือจากการวิจัยดังกล่าวนี้ เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งสมบูรณ์อย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์ จำกัด
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2548). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 42, 41-47.
- _____. และคณะ. (2548). *นานาคำถาม เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ธนากร สังเขป. (2556). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญา สิงห์เรือง. (2551). *ชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ. (2550). วิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารวิชาการราชภัฏตะวันตก*, 2(1).
- มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ. (2545). *กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การส่งเสริมสุขภาพ) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมบูรณ์ ธรรมลงกา. (2556). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(2).
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด เอมี เทรดตั้ง.
- สาวินี รอดสิน. (2554). *ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุทัย เลหาวิเชียร. (2551). *รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม.
- Drucker, P. F. (2007). *Management: Tasks responsibilities, practices*. NJ: Transaction.
- Fonchingong, C., & Fonjong. L. (2002). The concept of self-reliance in community disruption initiatives in the Cameroon grassfields. *Geo Journal*, 57(1), 2.
- Robbins, S. P. & DeCenzo. (2005). *Management*. (6th ed.). New York: Prentice-Hill.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods*. CA: Sage.
- White, A. (1982). Why community participation? A Discussion of the arguments. *Assignment Children*, 59(60), 17-34.
- Yin, Robert K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods*. (3rd edition). C.A.: Sage Publications.